

Ældre, men nu usynlige kilder

Roars Kilde

Roars Kilde på Frederiksborgvej lige over for Maria Hospital har fået sit navn, fordi den ifølge folkeoverleveringen var den kilde, som gav navn til byen og derfor går tilbage til kong Roar. Den samme konge som står oppe på Stændertorvet sammen med sin broder Helge – de sagnagtige grundlæggere af byen. Den store viden om byens historie er ikke til stede i 1700-tallet. Således kan provst Meyer i 1755 fortælle, at Roars Kilde springer dér, *"hvor det gamle konge-slot skal have stået, på den vestre kant af St. Olai Gade"*.²³

Ikke desto mindre er det ironisk nok den kilde, som i dag er mindst synlig, da den er totalt forsvundet. Frem til slutningen af 1800-tallet var kilden markeret med et hvidt skilt: "Kong Roars Kilde", og vandet fra kilden blev ført over vejen, der endnu ikke var asfalteret og forsynet med fortov, hvor det løb videre til Rimørs Mølles dam. Historikeren Jacob Kornerup fremsatte et forslag om at opstille et kilde-monument på stedet i stil med hans monument ved Hellig Kors Kilde, men det forslag blev aldrig gennemført.

I 1900-tallet var kilden dækket af en brønd, og på den tid sprang der fortsat meget vand fra kilden. Et forslag fra 1925 om at stensætte kilden blev heller aldrig gennemført. I 1935 havde ejeren af Frederiksborgvej 7 et ønske om at lave et kildearrangement, hvor vandet kunne løbe frit. Planen var at etablere en kildeplads med en beplantet stensætning. Ejeren af grunden døde imidlertid, inden han fik virkeliggjort sin plan.

Den nye ejer af grunden, detailhandler Andreas Cramer, besluttede i 1944 at fjerne brønden, og den eneste markering af kilden blev et nyt lille havebassin.²⁴ Det er for længst fjernet, og der er intet synligt tegn på kilden i dag.

Højbrøndskilde

Højbrøndskilde er i dag fuldstændigt skjult under asfalt, dér hvor Store og Lille Højbrøndsstræde mødes. Den var synlig og tilgængelig lige til 2. Verdenskrig. Stedet og kilden fungerede i mange århundreder som en af byens vigtigste vaskepladser med tilhørende tørrestativer. Således er den omtalt i alle de nævnte tidlige beskrivelser af Roskilde, som desuden fortæller, at der var rigelig vand, samt at det også blev brugt til drikkevand og ølbrygning.

Højbrøndskilde er i dag helt forsvundet, men her ses den typiske funktion. Det var måske byens vigtigste vaskeplads. Udateret. Roskilde Lokalhistoriske Arkiv.

I 1829 klagede en indbygger over at "Højbrønd, som for tiden besøges mere end nogensinde, er også forfalden ... at kassen i flere henseender er forfalden, låges i stykker, Brønden omkring begroet med græs og urenlighed" – ja den kunne være farlig for børn, som let kunne falde i.²⁵ Men allerede i november samme år kunne avisens udgiver glædestrålende meddele, at alt var nu i orden, alt var repareret, og alt fungerede: "Denne kilde, der af nødvendighed besøges af mange tusinde i året, bliver også taget i betragtning af mange rejsende, der nu med syn-derlig fornøjelse kan skue samme, og ved at omtale dens hensigtsmæssighed, endog i udlandet, må komme til, i dette som i flere tilfælde, at rose Roskilde ..."²⁶

Efter vasken i Højbrøndskilde hænges tøjet til tørre ved siden af. Foto: Kristian Hude ca. 1905. Roskilde Lokalhistoriske Arkiv.

Behrmann skriver i 1832, at der på hans tid var et kilde-skur, senere kommer der et rækværk, men fra 1886 mindske-des kildens betydning voldsomt, da det nye vandværk lagde et sugerør ind i kilden og tappede heraf. Der kunne fortsat tappes vand af en hane, men udløbet tilstoppedes, og i 1943 blev kilden helt tilkastet. I en tilstødende have er der dog stadig en del løbende vand.

Blegdamskilden

Blegdamskilden – ofte kaldet Store Blegdamskilde – lå ved den nuværende vej Borge-diget tæt på Kildegårdshallen og var altså den kilde, som lå længst fra byens centrum, men midt i græsarealer. Som navnet angiver, brugtes den til bleg-ning af tøj, en proces som langsomt ophørte i løbet af det 19. århundrede. Kilden nævnes i det 17. og 18. århundrede, men Behrmanns omtale fra 1832 antyder, at kendskabet til kilden allerede er svindende. Som de andre kilder betød byens vandværk i 1880, at vandmængden svandt, og i første del af det 20. århundrede svandt alle spor bort.

Sankt Ols Kilde

Sankt Ols Kilde var måske navnet på en kilde på hjørnet af Sankt Ols Stræde og Sankt Ols Gade. Her blev der i 1763 ifølge lokalhistorikeren Behrmann åbnet en kilde fra en gammel brønd for at lede vand hen til det nyåbnede sukker-raffinaderi, som skulle bruge meget vand. Da denne industri lukkede kort efter i 1779, blev brønden og kilden tilstoppet, men jorden i området blev på Behrmanns tid i 1830'erne stadig skadet af for meget vand.²⁷

Haraldsborg Kilde

Haraldsborg Kilde, som også er blevet kaldt Hasborg Kilde, blev i 1756 omtalt af J.C. Lange. Den løb tæt ved Haraldsborg mølle og drev sammen med kildeløbet oppe fra Klosterkilden denne mølle. Endnu i 1950'erne løb kilden i en privat have på Frederiksborgvej nedenfor banken, hvor middelalderborgen Haraldsborg lå, men derefter blev den drænet ud til fjorden.²⁸

I litteraturen nævnes af og til mere upræcist andre kilder. Det kan dreje sig om en i dag ukendt kilde, om et gammelt navn for en anden kilde eller evt. et blot midlertidigt kilde-væld. Desuden har der selvfølgelig i og ved byen været en del brønde, hvoraf arkæologer har fundet enkelte.

F.eks. nævnes i 1832 en Sankt Olufs Kilde på Frederiks-borgvej umiddelbart syd for Sankt Gertruds Kilde og nord

for Roars Kilde. Det er Behrmann, som omtaler den som helt forskellig fra den nærliggende St. Ols Kilde. Den skulle være blevet brugt af en farver i nærheden, men er ikke omtalt andetsteds. Under alle omstændigheder er det med til at understrege, hvor meget vand, der har løbet i Roskilde.²⁹

Svogerslev Mølle lå ved søen. Til højre ses stibordet og trækanalen, der førte vandet ind til møllehjulet. Til højre møller Peder Madsen ca. 1900. Møllen blev nedrevet i 1970. Roskilde Lokalhistoriske Arkiv.